

»Kasiti« je naslov devetega poglavja (94—107). Sijajno dobo Hammurabijeve dinastije je končal vdor Hetitov okoli l. 1531. Oni so oplenili Babilon, ki je tako oslabil, da se ni mogel več upirati bojevitim Kasitom, ki so za skoro štiri stoletja (1530—1160) zagospodovali nad Babilonijo. Vendar so polagoma tudi oni podlegli višji kulturi podjarmljenega naroda. Kudurru, podelitvena listina, vklesana na kamen, je važna priča razmer te dobe. V zunanji politiki nam o odnošajih nekaterih kasitskih vladarjev z Egiptom priča njihova korespondenca, ohranjena v El-Amarni.

V desetem poglavju (108—121) se avtor zopet vrača k Asiriji in obravnava najprej srednjeasirsko dobo (1380—1078), v naslednjem, enajstem poglavju (122—141) pa novoasirsko dobo (909—612) do konca asirske samostojnosti.

Dvanajsto poglavje (142—152) se bavi zopet z Babilonijo, in sicer s kaldejsko dinastijo do Nabonida. Kratko nato še omenja perzijsko gospodstvo, žal pa ne pove ničesar o babilonski usodi pod Selevkidi in Arsakidi vsaj do rimske dobe.

Schmökel v svoji zgodovini Mezopotamije spretno obravnava v posameznih poglavjih najprej politični, nato pa splošni kulturni razvoj določene dobe. Pohvalno je treba priznati, da upošteva vse najnovejše najdbe. Tako omenja, da so v Kalahu Angleži (Mallowan) l. 1954 izkopali tudi lesene ploščice z napisi. Prav tako so med ilustracijami dobro zastopane najdbe iz mesta Mari. — Še bolje bi bilo marsikaj pojasnjeno, zlasti tudi pravno gradivo, če bi bil pisatelj bolj analiziral gospodarske in družbene razmere. Zelo pogrešamo poglavja, ki bi bralca seznanilo vsaj na kratko z zgodovino odkritij in izkopavanj ter z najvažnejšimi skupinami virov in njihovih objav.

Če pretehtamo vse momente, sodimo, da navzoča, široki publiki namenjena obdelava mezopotamske zgodovine, zlasti še zaradi tesne povezanosti z viri in zaradi bogate zbirke ilustracij izkopanin, bralca lepo uvaja v kulturno in politično zgodovino Mezopotamije.

Viktor Korošec

The Babylonian Laws. Edited with translation and commentary by **G. R. Driver and John C. Miles.** Volume II, Transliterated Text, Translation, Philological Notes, Glossary, Oxford, Clarendon Press, 1955. 8°, 426 str., 63 angl. šil.

O prvem zvezku tega dela smo kratko poročali v ZČ VIII, str. 237 s. Drugi zvezek skupnega dela, ki sta ga opravila filolog G. R. Driver in najvidnejši pravni orientalist v Angliji Sir John Miles, obsega najprej transkripcijo in prevod besedila Hammurabijevega zakonika (str. 6—107), bibliografijo, seznam variant (108—114), obširen filološki komentar k besedilu (str. 115—304).

Nato podajata avtorja obenem s kratkim uvodom druge drobce babilonskega prava, kolikor so ohranjeni na glinastih ploščah (305—347).

Na prvem mestu je odlomek domnevnega Lipit-Ištarjevega zakona, ki se skoro popolnoma ujema s § 7 Hammurabijevega zakonika (306 s.). — Slede (308—313) zakonske določbe, ki so v zbirki pravnih obrazcev ana ittišu ohranjene v sumerskem in akadijskem jeziku. Med njimi je šest rodbinsko-pravnih določb; ena določa mezdo za najetega sužnja; pet določb pa ureja plačilo dolga v srebru ali v žitu. — Zaradi poškodb je slabo razumljiv odlomek zemljiškega prava iz Suz v Elamu (314—317). — Na četrtem mestu je babilonska seizahtea, verjetno najstarejši moratorij plačil, ki ga je dovolil najbrž eden izmed Hammurabijevih naslednikov (319—323). — Končno avtorja precej obširno obravnavata hudo poškodovane odlomke novobabilonskega prava (324—347).

Sledi odstavek o nekaterih problemih, ki nastajajo v zvezi s transkripcijo in prevodom (348—361). Za njim pride izčrpen glosar besed, ki so v babilonskih pravnih zbirkah (362—409). Ob koncu objavljata pisca dodatke in popravke k prvemu in že k drugemu delu ter h knjigi o asirskem pravu (411—426).

S tem v vsakem pogledu vzornim in, kolikor je to sploh mogoče, izčrpnim delom sta avtorja dovršila delo, ki bo ostalo soliden temelj za vsako podrobno

proučevanje babilonskega prava. Jurist in filolog jima dolgujeta veliko hvaležnost. Iskreno je z njima vred — kakor to omenjata v predgovoru (str. V) — obžalovati, da je druga svetovna vojna tako ovirala njuno delo, da nista mogla izpolniti prvotnega svojega načrta: da bi bila zbrala corpus vsega mezopotamskega prava vštevši tudi sumerske zakonike in ešnunske zakone.

Viktor Korošec

Goetze, Albrecht, The Laws of Eshnunna (v The Annual of the American Schools of Oriental Research, vol. XXXI, for 1951—1952). Published by the Department of Antiquities of the Government of Iraq and the American Schools of Oriental Research. New Haven 1956. 4°, X + 197 str., 4 pl.

Najdba Hammurabijevega zakonika l. 1902 je vzbudila v svetu velikansko pozornost. Pravni zgodovinarji (zlasti pok. Pavel Koschaker) so že zgodaj ovrgli mnenje, da bi bil to najstarejši zakonik v zgodovini človeštva. Popolnoma jasno pa so to dokazale najdbe novih zakonikov, ki so za več stoletij starejši od Hammurabijevega.

Tako sta bila leta 1948 objavljena kar dve zakonski zbirki. V reviji American Journal of Archaeology je Francis Rue Steele objavil dobršen del sumerskega zakonika, ki ga je s prologom in epilogom vred proglasil Lipit-Ištar, vladar mesta Isina (1850—1840).¹ Čeprav je bil sam Akadijec, je vendar dal sestaviti svoj zakonik še v sumerskem jeziku, kar dokazuje, kako močan je bil še sumerski življenj v njegovi državi. — Še starejši je l. 1953 objavljeni sumerski zakonik, ki ga je proglasil Ur-Nammu, ustanovitelj tretje dinastije v Uru (2028—2011).

Posebno veliko presenečenje je l. 1948 vzbudil A. Goetze, dotlej znan zlasti kot eden izmed najbolj zaslužnih hetitologov, ko je v reviji Sumer v Bagdadu objavil zbirko zakonov, ki vsebujejo pravne določbe iz mesta Ešnunna (sedaj Tell Asmar, vzhodno od Tigrisa ob reki Dijala). Besedilo, ki obsega 61 določb v akadijskem jeziku, je bilo najdeno v dveh prepisih na dveh glinastih ploščah (A in B), ki sta bili izkopani v letih 1945—1947 v predmestju Bagdada. Tam je bilo nekoč mesto, ki se je najbrž imenovalo Šaduppum in je bilo del Ešnunnske države. Najbolj presenetljivo je bilo to, da je bilo s tem dokazano, da je že pred Hammurabijem bila vsaj ena zakonska zbirka v akadijskem jeziku. Podrobnejša primerjava pokaže, da je pozneje Hammurabi uporabljal nekatere ešnunske določbe ter je nekatere bodisi vsebinsko bodisi s sankcijami izpopolnjeval, čeprav dobesedno ni v celoti nobene prevzel v svoj zakonik.² Nova zakonska zbirka je vzbudila med orientalisti mnogo zanimanja, o čemer priča obilna literatura.³ V zbirki James B. Pritchard, Ancient Near Eastern Texts (Princeton 1950, str. 161—163) je A. Goetze objavil že l. 1950 svoj drugi, deloma izpopolnjeni prevod.

V publikaciji, o kateri poročam, je Goetze sedaj objavil svoj dokončni prevod obenem z obširnimi filološkimi pripombami in krajšim komentarjem.

Iz predgovora izvemo, da bi bil po prvotnem načrtu moral pri delu sodelovati pravni zgodovinar. Dejansko je nestor orientalskih pravnih zgodovinarjev Sir John Miles (Oxford) prečital rokopis in o njem izrekel svoje pripombe.

Uvod (str. 1—16) vsebuje splošne podatke o najdbi obeh plošč in o razlikah med njima: plošča A je starejša kakor B, obe pa potekata iz skupnega starejšega teksta (16). Po Goetzejevem mnenju sta obe plošči zasebna prepisa (14). Glede starosti sodi G., da so ešnunski zakoni znatno starejši od Hammurabijevega zakonika, ni pa mogoče zanesljivo trditi, da bi bili starejši od Lipit-Ištarjevega zakonika (16). To pomeni, da avtor opušča doslejšnje datiranje,

¹ Glede kronologije sledim E. F. Weidner-ju v Archiv für Orientforschung, XV, 1945—1951, str. 98 sl.

² Prim. V. Korošec, Zakonik mesta Ešnunne in Lipit-Ištarjev zakonik (Razprave II, SAZU, razr. za zgod. in družb. vede, str. 5—102, Ljubljana 1953), str. 88.

³ Prim. o. c., str. 16 s., op. 9—17.